



International Journal of **Kannada** Research

www.kannadajournal.com

ISSN: 2454-5813

IJKR 2025; 11(3): 115-118

© 2025 IJKR

www.kannadajournal.com

Received: 20-06-2025

Accepted: 25-07-2025

ಡಾ. ರಾಜಶ್ರೀ ಎಸ್.ಮಾರನೂರ

ಸಹ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು

ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ

ಸರಕಾರಿ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ

ಕಾಲೇಜು, ನವಬಾಗ,

ವಿಜಯಪುರ, ಕರ್ನಾಟಕ, ಭಾರತ

ಅಹಿಲ್ಯಾಬಾಯಿ ಹೊಳ್ಳರ್ — ಶಕ್ತಿಯ ದೀಪಶಿಖೆ

ರಾಜಶ್ರೀ ಎಸ್.ಮಾರನೂರ

ಪೀಠಿಕೆ

ಅಹಿಲ್ಯಾಬಾಯಿ ಹೊಳ್ಳರ್ (1725 - 1795) ಇಂದೋರ್‌ನ ಹೊಳ್ಳರ್ ವಂಶದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಣಿ. ಅವರು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಹಿಷ್ಣುತೆ, ನ್ಯಾಯಪ್ರದ ಆಡಳಿತ ಹಾಗೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಾಮಗಾರಿಗಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಹಲವಾರು ದೇಗುಲಗಳು, ಧರ್ಮಶಾಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಘಾಟ್‌ಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಅಹಿಲ್ಯಾಬಾಯಿ ಕೇವಲ 8ನೇ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಂದೋರ್‌ನ ಮಹಾರಾಜ ಮಾಳರಾವ್ ಹೊಳ್ಳರ್‌ರವರ ಪುತ್ರ ಖಾಂಡೇರಾವ್ ಹೊಳ್ಳರ್‌ರೊಂದಿಗೆ ವಿವಾಹವಾದರು.

ಅಹಿಲ್ಯಾಬಾಯಿ ಹೊಳ್ಳರ್ 18ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಂದೋರ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿ ಹಾಗೂ ನೈತಿಕತೆಯ ರಾಜಮಾತೆ ಆಗಿದ್ದರು. ಆಕೆಯ ಆಡಳಿತ, ಧರ್ಮಪ್ರಜ್ಞೆ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯಪಾಲನೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಮಹಿಳಾ ಸಬಲೀಕರಣದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದಲೂ ಅವರು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅಮರಣೀಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಅಹಿಲ್ಯಾಬಾಯಿ ಅವರ ಗಂಡ ಖಾಂಡೇರಾವ್ 1754 ರಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮೃತಪಟ್ಟರು.ನಂತರ 1766ರಲ್ಲಿ ಮಾಳರಾವ್ ಅವರ ನಿಧನದ ನಂತರ, ಅಹಿಲ್ಯಾಬಾಯಿ ಸ್ವತಃ ಇಂದೋರ್ ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಹಸ್ತಗತ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು.

18ನೇ ಶತಮಾನದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಿತೃತ್ವಪೋಷಿತ ಸಮಾಜದ ಮಧ್ಯೆ, ತಮ್ಮ ನ್ಯಾಯಪಾಲನೆ, ಧರ್ಮನಿಷ್ಠೆ ಮತ್ತು ಜನಪರ ಆಡಳಿತದಿಂದ ಹೆಮ್ಮೆಯ ನಾಯಕಿಯಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಅಹಿಲ್ಯಾಬಾಯಿ ಹೊಳ್ಳರ್ ಅವರ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಇಂದು ಪುನರ್‌ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿದೆ. ಅವರು ಕೇವಲ ಒಂದು ಪ್ರಭುತ್ವದ ಸಿಂಹಾಸನ ಆಲಂಕರಿಸಿದವಳಲ್ಲ; ಆಕೆ ಮಹಿಳಾ ಶಕ್ತಿಯ ಜೀವಂತ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದ್ದಳು.

ಇಂದು ನಾವು "ಮಹಿಳಾ ಸಬಲೀಕರಣ" ಎಂಬ ಘೋಷಣೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿರುವಾಗ, ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆ ತಮ್ಮ ಜೀವನದಿಂದಲೇ ಸಬಲೀಕರಣವನ್ನು ಜೀವಿಸಿದ ಅಹಿಲ್ಯಾಬಾಯಿ ನೆನಪಾಗಲೇಬೇಕು. ತಮ್ಮ ಗಂಡನ ನಿಧನದ ನಂತರ "ಸತಿ" ಪದ್ಧತಿಗೆ ಲೋಲವಾಗದೆ, ಬದುಕಿಗೆ ಅರ್ಥ ಕೊಟ್ಟು ಇಂದೋರ್ ನಾಡಿನ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಡೆಸಿದ ಆಕೆ, ತಾನೊಬ್ಬ

Corresponding Author:

ಡಾ. ರಾಜಶ್ರೀ ಎಸ್.ಮಾರನೂರ

ಸಹ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು

ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ

ಸರಕಾರಿ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ

ಕಾಲೇಜು, ನವಬಾಗ,

ವಿಜಯಪುರ, ಕರ್ನಾಟಕ, ಭಾರತ

ತಾಯಿಯಾಗಿ, ನ್ಯಾಯಮೂರ್ತಿಯಾಗಿ, ದೇವದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಆಳಿದಳು. ಅಹಿಲ್ಯಾಬಾಯಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಗಟ್ಟಿಯಾದ ರಾಜಕೀಯ ನಿರ್ಧಾರಗಳು, ಮಹಿಳೆಯರ ಪೋಷಣೆಗೆ ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯಗಳು ಇವುಗಳು ಆಕೆಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋಣದ ಗಂಭೀರತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಆಕೆ ತನ್ನ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಎಷ್ಟು ಮುಂದಿನಚಿಂತನೆ ಹೊಂದಿದ್ದಳೋ ಎಂಬುದು, ಸತಿ ಪದ್ಧತಿಯ ವಿರೋಧ, ಮಹಿಳೆಯರ ಹಕ್ಕುಗಳ ಪರ ಹೋರಾಟ, ಮತ್ತು ಸಮಾನತೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಂದು ನಾವು STEM ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಅಹಿಲ್ಯಾಬಾಯಿ ಧರ್ಮ, ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿದ್ದನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು. ಅವರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಸೋಮನಾಥ, ವಾರಣಾಸಿ, ಗಯಾ ಮೊದಲಾದ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ನೀಡಿದ ಹಕ್ಕುಗಳು ಆಧುನಿಕ ಲೌಕಿಕ ಸಮಾನತೆಯ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆಗಳಾಗಿವೆ. ಅಹಿಲ್ಯಾಬಾಯಿ ಹೊಳ್ಳರ್ ಅವರು 'ರಾಣಿ' ಎನಿಸಿಕೊಂಡರು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವೋ, 'ದೇವೀ' ಎಂಬ ಖ್ಯಾತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾದದ್ದು ಮತ್ತಷ್ಟು ಸಾರ್ಥಕ. ಅವರ ಜೀವನ ದಿಕ್ಕು ತೋರಿಸುವ ದೀಪದಂತಿದೆ—ಇಂದಿನ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೂ, ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಗೂ.

ಅಹಿಲ್ಯಾಬಾಯಿ ಅವರ ಗಂಡ ಮತ್ತು ಪುತ್ರನ ನಿಧನದ ನಂತರ, ಒಂದು ಗಂಭೀರ ನಿರ್ಧಾರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅವರು ಇಂದೋರ್‌ನ ಶಕ್ತಿಶಾಲಿ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಅವರು ರಾಜಕಾರಣ, ಆಡಳಿತ, ಯುದ್ಧ, ನೀತಿ ಮತ್ತು ಧರ್ಮ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಗುರುತು ಮೂಡಿಸಿದರು. ಇದು ಆ ಕಾಲದ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಅಹಿಲ್ಯಾಬಾಯಿ ತನ್ನ ನ್ಯಾಯನೀತಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಆಕೆ ಮಹಿಳೆಯರ ಮೇಲಿನ ಅತ್ಯಾಚಾರ, ಹಿಂಸೆ ಮತ್ತು ದೌರ್ಜನ್ಯವನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಖಂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದವರು. ಮಹಿಳೆಯರಿಗೂ ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವಾಗಿ ಬದುಕು ನಡೆಸುವ ಹಕ್ಕಿದೆ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಕೋಣವನ್ನು ಆಡಳಿತದಮೂಲಕ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದರು.

ಅಹಿಲ್ಯಾಬಾಯಿ ತಮ್ಮ ಗಂಡನ ಮೃತ್ಯುವಿನ ನಂತರ "ಸತಿ" ಪದ್ಧತಿಯ ಅನುಸರಣೆ ಮಾಡಲು ಸಮಾಜದಿಂದ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ

ಒಳಪಟ್ಟರೂ, ಅದು ತಪ್ಪೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರಜೆಗಳ ಸೇವೆಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿ, ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬದುಕುವ ಹಾಗೂ ಇತರರ ಬದುಕನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಇದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಅವರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ

ದೇವಾಲಯಗಳು, ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೂ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಇದು ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದ ಲಿಂಗಸಮಾನತೆಯ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆಗಳಲ್ಲೊಂದು ಎನ್ನಬಹುದು.

ಅಹಿಲ್ಯಾಬಾಯಿ ಅವರ ನಿಷ್ಠುರ ಜೀವನಶೈಲಿ, ಶಿಸ್ತಿನ ಆಡಳಿತ, ಸರಳ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲ, ಸಮಗ್ರ ಸಮಾಜದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನಕ್ಕೆ ದಾರಿ ತೋರಿಸಿದವು. ಅವರು ಜನರ ರಾಣಿ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. ಅಹಿಲ್ಯಾಬಾಯಿ ಹೋಳ್ಳರ್ ಅವರು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಆಡಳಿತಗಾರ್ತಿಯಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದವರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಶಾಂತಿ, ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಧರ್ಮದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಶಾಸಿಸಿದರು. ಅವರು ಪ್ರಜೆಗಳ ಕುಂದುಕೊರತೆಗಳಿಗೆ ಸಡಿಲವಾಗಿ ನಿಕಟವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು, ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ನಾಯಕರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅವರು ದೇಶದಾದ್ಯಂತ: ವಾರಣಾಸಿ, ಗಯಾ, ಅಯೋಧ್ಯಾ, ಮಥುರಾ, ಹರಿದ್ವಾರ, ದ್ವಾರಕಾ, ರಾಮೇಶ್ವರಂ, ನಾಶಿಕ್ ಮುಂತಾದ ಪವಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಧರ್ಮಶಾಲೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಕಾಶಿಯ ವಿಷ್ಣುನಾಥ ಮಂದಿರವನ್ನು ಪುನರ್ನಿರ್ಮಿಸಿದವರು ಕೂಡಾ ಅಹಿಲ್ಯಾಬಾಯಿ. ಅವರು ನದೀಪಕ್ಕದ ಕಟ್ಟಡಗಳು, ಕೊಳವೆಬಾವಿ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರಗಳು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು.

ಅಹಿಲ್ಯಾಬಾಯಿ ತಮ್ಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರು ತಮ್ಮ ಬದುಕು, ನಿರ್ಧಾರಗಳನ್ನು ತಾವು ತೀರ್ಮಾನಿಸುವುದು ಅಪರೂಪವಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಆಡಳಿತವನ್ನೂ ನಡೆಸಿ, ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವಾದವರು. ಅವರು ರಾಜಕೀಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಅವರು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಗೌರವಿಸಿದರು ಆದರೆ ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆ, ಕ್ರೂರ ಆಚರಣೆಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧಿ ನಿಲುವು ಇಟ್ಟಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲಾ

ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಮಾನ ಗೌರವ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅವರು ಸದಾ ಧರ್ಮಪರ, ಆದರ್ಶಮಯ ಮತ್ತು ನಿರೋಪನಾಯಕರಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಕಂಡುಹಿಡಿದಿರುವ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ನೀತಿಯ ಒತ್ತಾಯವನ್ನು ಎಲ್ಲೆಡೆ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯ. ಅವರು ಧರ್ಮದ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಹುಮಾನಿತ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವರು. ವಿವಿಧ ಮಠಗಳು, ಆಶ್ರಮಗಳು, ಮತ್ತು ವೇದಶಾಲೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಅನುದಾನ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನೇಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲಕರ ಪ್ರವಾಸ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಪಥಶಾಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ಭಿಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಆಹಾರದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ನಡೆಸಿದ್ದರು.

ಅಹಲ್ಯಾಬಾಯಿ ಯುದ್ಧ ತಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತಕ್ಷಣದ ನಿರ್ಧಾರ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರು. ತಮ್ಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೃತ್ಯು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಅವರು ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅವರು ಧರ್ಮವನ್ನು ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸದೇ, ರಾಜ್ಯಭಾರದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ಹಾಗೂ ಶಿಸ್ತು ಕಾಪಾಡಿದರು. ಪ್ರತಿ ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಜನರ ದೂರಿನಿವಾರಣೆಗೆ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದವರು. ತಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಲಾಭಕ್ಕಿಲ್ಲದೇ, ಶುದ್ಧ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರು.

ಸ್ಮಾರಕಗಳು

ಮಹೇಶ್ವರದಲ್ಲಿರುವ ಅವರ ಮಹಲ್ ಈಗಲೂ ಪ್ರವಾಸಿ ಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ. "ಅಹಲ್ಯಾಬಾಯಿ ಹೋಳ್ಕರ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ" ಇಂದೋರ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರವು 1996ರಲ್ಲಿ ಅವರ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪತ್ರಿಕೆ ಮತ್ತು ಅಂಚೆ ಚೀಟಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದೆ. "ಅಹಲ್ಯಾಬಾಯಿ ಹೋಳ್ಕರ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ" ಇಂದೋರ್‌ನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರವು 1996ರಲ್ಲಿ ಅವರ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪತ್ರಿಕೆ ಮತ್ತು ಅಂಚೆ ಚೀಟಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದೆ.

ಅಹಲ್ಯಾಬಾಯಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಪ್ರಶಂಸೆಗಳು ಸ್ಮರಣೆಗಳು ಮತ್ತು ಗೌರವ

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಐತಿಹಾಸಿಕರು ಅವರಿಗೆ "The Philosopher Queen" ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಲಾರ್ಡ್ ಮಾಲಂಟ್

ಸ್ಟ್ಯಾರ್ಟ್ ಎಲ್ಫಿನ್‌ಸ್ಟನ್ ಅವರು ಆಕೆ ಕುರಿತು "Among the purest characters in history" ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. 1996ರಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಅಂಚೆ ಇಲಾಖೆಯು ಅವರ ಮೂರ್ತಿಯಿರುವ ಅಂಚೆಚೀಟಿನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿತು. ಇಂದೋರ್ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ "ದೇವಿ ಅಹಲ್ಯಾಬಾಯಿ ಹೋಳ್ಕರ್ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣ" ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಹಲ್ಯಾಬಾಯಿ ಹೋಳ್ಕರ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಇಂದೋರ್ - ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅವರ ಹೆಸರಲ್ಲಿ ಅವಸರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಧರ್ಮ, ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಜನಪರ ಆಡಳಿತದ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಇಂತಹ ನಾಯಕಿಯರು ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅಪರೂಪ. *Devi Ahilya Bai* ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಡೂದರ್ಶನ್ ಚಾನೆಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರವಾದ ದೂರದರ್ಶನ ಧಾರಾವಾಹಿ ಅವರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿತವಾಗಿತ್ತು. ಅವರ ಜೀವನವನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಕೆಲವು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಯ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿವೆ. Ahilyabai ಎಂಬ ನಾಟಕ ಅನೇಕ ಭಾರತೀಯ ವೇದಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಂಡಿದೆ.

ಅಂತಿಮ ದಿನಗಳು ಮತ್ತು ಮರಣ

ಅವರು 18ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಬದುಕು ಮನೆಯೊಳಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸಬಲತೆ ಮತ್ತು ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಮಹತ್ತರ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಅವರು ಸತಿ ಪದ್ಧತಿಗೆ ತೀವ್ರ ವಿರೋಧ ತೋರಿಸಿ ಸ್ವತಃ ಬದುಕು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡಿದರು

ಅವರು ವೈಷ್ಣವ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು, ಆದರೆ ತಮ್ಮ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ-ಜಾತಿ ಭೇದವಿಲ್ಲದ ನೀತಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಸ್ಲಿಮರಿಗೂ, ಜೈನರಿಗೂ, ಶ್ರಮಣ ಸಂಪ್ರದಾಯದವರಿಗೂ ಸಮಾನ ಗೌರವ ನೀಡಿದವರು. ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಭದ್ರತೆ, ಆಹಾರ, ನೀರಿನ ಸೌಲಭ್ಯ, ಶೌಚಾಲಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮುಂತಾದ ಮೂಲಭೂತ ಸೌಲಭ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಂಡುಬಂದಿತು.

ಅವರು ಕೊಟ್ಟ ಆದರ್ಶಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಹಲವಾರು ಮಹಿಳಾ ನಾಯಕರಿಗೆ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತಗಾರರಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿ

ಉಳಿದಿವೆ. ಅವರು ತೋರಿದ ದಾರಿ - "ರಾಜಕೀಯ ಶಕ್ತಿ ಎನ್ನುವುದು ಸೇವೆಯ ಮಾಧ್ಯಮ, ಅಹಂಕಾರದ ಹೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲ" ಎಂಬ ಸಂದೇಶ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಅವರು ಇಂದು ಕೂಡ ಧರ್ಮಪರ, ನ್ಯಾಯಪ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಜನಪರ ಶಾಸಕಿ ಎಂಬಾಗಿ ಸ್ಮರಣೆಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅಹಿಲ್ಯಾಬಾಯಿ ಹೊಳ್ಳರ ಮಹಿಳಾ ಸಬಲೀಕರಣದ ದೃಷ್ಟಿಕೋಣ ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯ, ಶಕ್ತಿಸಾಲಿ ನಾಯಕತ್ವ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಹಿಷ್ಣುತೆ ಮತ್ತು ಸ್ಫೂರ್ತಿಕ ಮನೋಭಾವದ ಬೆರೆಸಿದ ರೂಪವಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ತೋರಿಸಿದ ದಾರಿ ಇಂದಿನ ಮಹಿಳಾ ಸಬಲೀಕರಣ ಚಳವಳಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿದೆ.

ಅವರು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಆಡಳಿತವು ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ ಮತ್ತು ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಂತಹ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ನೀತಿಯ ತತ್ವಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿತ್ತು. ನ್ಯಾಯ, ಶುದ್ಧತೆ, ಸೇವಾಭಾವ ಮತ್ತು ಕರುಣೆ ಅವರ ಆಡಳಿತದ ಪ್ರಮುಖ ಶಕ್ತಿಗಳು. ಅವರು ಇಂದು ಕೂಡ ಧರ್ಮಪರ, ನ್ಯಾಯಪ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಜನಪರ ಶಾಸಕಿ ಎಂಬಾಗಿ ಸ್ಮರಣೆಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅಹಿಲ್ಯಾಬಾಯಿ ಹೊಳ್ಳರ ಮಹಿಳಾ ಸಬಲೀಕರಣದ ದೃಷ್ಟಿಕೋಣ ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯ, ಶಕ್ತಿಸಾಲಿ ನಾಯಕತ್ವ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಹಿಷ್ಣುತೆ ಮತ್ತು ಸ್ಫೂರ್ತಿಕ ಮನೋಭಾವದ ಬೆರೆಸಿದ ರೂಪವಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ತೋರಿಸಿದ ದಾರಿ ಇಂದಿನ ಮಹಿಳಾ ಸಬಲೀಕರಣ ಚಳವಳಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿದೆ.

ಅವರ ಪುತ್ರ ಮಾಲೇರಾವ್ ಅವರು ಜ್ವರದಿಂದ ನಿಧನರಾದರು. ನಂತರ ಅವರು ದತ್ತಕ ಪುತ್ರ ತುಕಾರಾಮ್ ರಾವ್ ಅವರನ್ನು ತಮ್ಮ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಘೋಷಿಸಿದರು. ಆದರೆ ನಿಜವಾದ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ಪ್ರಭುತ್ವ, ತಮ್ಮ ಜೀವಿತಾವಧಿಯ ಪೂರ್ಣ ಭಾಗವನ್ನು ಅವರು ತಾವೇ ನಡೆಸಿದರು. ಅಹಿಲ್ಯಾಬಾಯಿ ಹೊಳ್ಳರ್ ಅವರು 13 ಆಗಸ್ಟ್ 1795ರಂದು ಮಹೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದರು. ಅವರು ಕೊನೆವರೆಗೂ ಧರ್ಮಪರ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯಪರ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಮೃತ್ಯು ನಂತರವೂ, ಅವರ ಪಾರಂಪರಿಕವಾದ ಆಡಳಿತ ಶೈಲಿ ಇಂದೋರ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರೆದಿತು.

References

1. Deshpande P. History and memory: Ahilyabai Holkar in 19th century Marathi writings. Economic and Political Weekly.
2. Kulkarni AR. Ahilyabai Holkar and her administration. Proceedings of the Indian History Congress.
3. Sharma RK. Role of Ahilyabai Holkar in temple architecture and patronage. Indian Historical Review.
4. National Archives of India. Records related to the Holkar dynasty. New Delhi: National Archives of India.